

<https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/adminsudochinstvo-v-poshukah-mediabelnosti.html> (дата звернення: 09.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-29>

Цьомра В. Ю.,
*аспірант кафедри публічного та приватного права
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського;
голова
ГО «Лабораторія права»
м. Київ, Україна*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження питання правосуб'єктності юридичних осіб є актуальним та перспективним напрямком наукових досліджень, враховуючи місце та роль юридичної особи у сучасному суспільстві. Фізична особа безсумнівно є первинним суб'єктом права, проте юридична особа поступово почала домінувати у більшості сфер суспільного життя. Так, ми можемо назвати багато фізичних осіб, проте більшість із них у нас асоціюватиметься з компаніями, корпораціями, благодійними, громадськими чи волонтерськими організаціями, установами чи органами влади. Такий підхід черговий раз підкреслює значущість юридичної особи для суспільства в цілому.

Діяльність юридичних осіб спрямована на досягнення певного суспільного чи економічного ефекту, що безпосередньо впливає на формування їхньої правосуб'єктності. Адже для досягнення того чи іншого результату з точки зору права суб'єкт повинен бути наділений певними атрибутами, які дозволять йому реалізовувати мету та напрямки своєї діяльності. Право повинно забезпечити безперервну та стабільну основу і межі діяльності будь-якого суб'єкта. Проте існує чимало зовнішніх факторів, які здатні фактично впливати на вказані процеси. До таких можемо віднести і збройну агресію проти України, що в межах правового поля мало наслідком введення особливого правового режиму – воєнного стану. З моменту введення воєнного стану в Україні вся правова система зазнала чималих змін, більшість з яких звичайно є тимчасовими та будуть скасовані чи припинені, проте такі дії безпосередньо впливають на всіх суб'єктів права та юридичних осіб зокрема.

24 лютого 2022 року на підставі Указу Президента України № 64/2022, затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, в Україні було введено правовий режим воєнного стану [1]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Зазначене визначення воєнного стану через призму «особливого правового режиму» свідчить про те, що законодавець приділяє важливу увагу питанням функціонування та стабільності правової системи України в особливий період. Безумовно введення правового режиму воєнного стану відображається у всіх сферах суспільних відносин, в тому числі у сфері правовідносин. В тому числі це стосується і юридичних осіб, оскільки було введено «...тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану» [1]. Якщо провести детальний та комплексний аналіз норм чинного законодавства України, яке регулює питання введення та функціонування правового режиму воєнного стану, а також те, яке було прийнято у зв'язку із введенням такого правового режиму, то зможемо побачити, що такі зміни знайшли своє відображення практично у всіх сферах діяльності юридичних осіб: від їх утворення до регулювання господарської діяльності і примусової ліквідації, в тому числі. Тобто правосуб'єктність таких юридичних осіб зазнала значних змін та трансформації.

Оскільки питання правового регулювання правосуб'єктності юридичних осіб є доволі широким, то для прикладу можемо розглянути наявні обмеження чи заборони, які встановлені та діють на етапі заснування та реєстрації юридичної особи.

Утворення юридичної особи та формування її правосуб'єктності складний та довготривалий процес, який регулюється великою кількістю нормативно-правових актів різного рівня. Так, умовно процес утворення юридичної особи можемо поділити на три етапи: передреєстраційні процедури, безпосередньо державна реєстрація та

післяреєстраційні процедури. Кожен із вказаних етапів містить свої визначальні особливості, а безумовне та послідовне їх дотримання є необхідною умовою для формування цілісної та повної правосуб'єктності юридичної особи.

З моменту введення правового режиму воєнного стану в Україні процедура утворення юридичних осіб зазнала значних змін, проте більшість з них були реалізовані на підзаконному рівні, зокрема, у формі постанов Кабінету Міністрів України, наказів та розпоряджень міністерств та відомств. При цьому основна суть вказаних змін першочергово стосувалась введення додаткових обмежень та заборон, а також встановлення жорстких форм контролю у сфері державної реєстрації юридичних осіб, формування їхньої правосуб'єктності та подальшому здійсненню ними діяльності. Основні заборони та обмеження були пов'язані із країною-агресором та пов'язаними з нею фізичними та юридичними особами, що є цілком логічним та обгрунтованим.

Варто зазначити, що загальної та прямої заборони утворення чи діяльності юридичних осіб, пов'язаних із країною-агресором, введено на законодавчому рівні не було, проте були запроваджені ряд обмежувальних і непрямих механізмів та інструментів, які значно ускладнили або унеможливили такі дії та безпосередню діяльність.

Так, наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» встановлено певні обмеження та заборони, такі як зупинка незавершених нотаріальних дій та відмова у вчиненні нових нотаріальних дій за зверненням особи, пов'язаної з державою-агресором [3]. Враховуючи той факт, що здійснення реєстраційних дій, пов'язаних із заснуванням та державною реєстрацією юридичної особи, є неможливим без попереднього вчинення нотаріальних дій, то вищевказані заборони, фактично, обмежують можливість особам, пов'язаним із державою-агресором, бути засновниками новостворених юридичних осіб та здійснити їхню державну реєстрацію.

Також, важливим нормативно-правовим документом, який стосується обмеження правосуб'єктності юридичних осіб у період воєнного стану є постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2022 року № 164 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації», де, зокрема, закладено ряд обмежень та заборон, які реалізуються у найрізноманітніший спосіб та у різних сферах суспільного життя. Такі заборони стосуються виконання грошових зобов'язань на користь осіб, які пов'язані із державою-агресором, відчуження такими особами нерухомого майна, земельних ділянок, цінних паперів, корпоративних прав та транспортних засобів, а реалізуються вони від банківської сфери до нотаріату і т.д.

Беззаперечним є той факт, що введення правового режиму воєнного стану на території України прямо чи опосередковано відображається на правосуб'єктності юридичних осіб. Вище було наведено приклад непрямих заборон та обмежень, які стосуються заснування юридичних осіб іншими особами, які пов'язані із державою агресором, а також ряд інших та прямих заборон, які є широкі за своїм змістом та знаходять відображення у різноманітних сферах правового регулювання. Запровадження таких заборон та обмежень вбачається нам доволі виправданим, проте потребує певного доопрацювання. Наприклад, враховуючий той факт, що збройна агресія та широкомасштабна війна Російської Федерації проти України триває вже понад півтори роки, то доцільним було в розробити дієвий механізм реалізації стягнень заблокованого майна в якості відшкодування завданих збитків, а також вчинення певних дій з юридичними особами, діяльність яких таким чином заблокована (стягнення корпоративних прав на користь держави або примусова ліквідація).

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: станом на 17 серпн. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164: станом на 18 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

4. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: Постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2022 р. № 187: станом на 20 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-п#Text> (дата звернення: 02.10.2023).